

Adresboek geeft beeld van Tilburg anno 1879

Wie heeft er nog een telefoonboek van laten we zeggen 1963? Waarschijnlijk geen enkele lezer van dit stukje. Telefoonboeken gaan bij het oud papier zo gauw de nieuwe exemplaren op de deurmat vallen. Het zal dan ook geen verbazing wekken dat het uit 1879 daterende 'Adresboek van Tilburg' uiterst zeldzaam is geworden. De Tilburgse antiquaar Kees Kolen had het geluk, een exemplaar cadeau te krijgen. Zoals hij al eerder deed met de Catechismus van 1948, heeft hij er nu een fotografische herdruk van laten maken in een oplage van duizend exemplaren.

Het boekje werd samengesteld door F.P.M. van der Marck, 'Commissie bij den Burgerlijken Stand', en gedrukt op de snelpersdruk van N. Luijten, uitgever van de Tilburgse Courant. Uit het summier voorwoord valt niet op te maken wat de aanleiding was voor de uitgave. Wel, dat het om het eerste 'volledig Adresboek' van Tilburg gaat.

Volledig? Niet iedereen die het boekje nu ter hand neemt om te kijken 'of opa er ook in staat', zal het bewuste familielid terugvinden. Want men kwam niet zomaar in het adresboek te staan. 'Er zijn alleen mensen in opgenomen die belastingplichtig waren volgens de gemeentelijke belastingen', aldus Frans van Zutphen, medewerker van het gemeentearchief. 'Daardoor staan er een hele hoop niet in'. Blijven niettemin ongeveer 2400 personen over, soms met achternamen die niet meer in Tilburg voorkomen.

Het aardige is dat bij iedereen vermeld staat wat voor sternercht hij had - een graadmeter voor zijn welstand - en waarmee hij of zij de kost verdiende. Van bakker tot tapster, van sigarenfabrikant tot rijtuigverhuurder. En dat zijn nog de gewoonste beroepen. Neem P. C. Appels, wonende aan de Veldhovenschen Hoek: 'wieldraaier en aanspreker'. (Families die een dode te betreuen hadden, huurden een aanspreker in om op de gewenste adressen het overlijden bekend te maken). Of J. C. Bax aan het Kwadeind: 'winkelier in koloniale waren, rouwmantelsverhuurder'. Wat ook direct opvalt is het groot aantal landbouwers dat Tilburg toen nog telde.

Parallelweg

Niet alleen de beroepen maar ook de opgegeven adressen geven al aan hoezeer het stadsbeeld veranderd is. Soms komt dat omdat bepaalde straten niet meer bestaan, soms omdat ze een andere naam hebben gekregen. Zo lag bijvoorbeeld de Linschen Hoek halverwege het toenmalige Lijnsheike, ongeveer ter hoogte van het Wagnerplein, en stond de Spoorlaan nog bekend als Parallelweg.

Minstens zo boeiend als de eigenlijke adreslijst is het voorafgaande gedeelte dat te vergelijken is met de inhoud van de huidige gemeentegids. De gegevens variëren van 'Jaarmarkten en kermis' - die toen maar één dag duurde, namelijk de laatste zondag van augustus - tot een lange lijst 'Gezelschappen, Vereenigingen, Gilden enz.'. Dat waren er dertig in totaal met namen als 'Schapengild' en 'Hoop en Vrees'. (De tien 'Sociëteiten, Muziek- en Zangvereenigingen' en de 26 handboogschuttersgezelschappen zaten daar nog niet bij).

Het aantal 'logementen' (dertien adressen, voornamelijk bedoeld voor handelsreizigers en tijdelijke arbeidskrachten) overstijgt het aantal politie-agenten: twaalf om precies te zijn. En onder het kopje 'Kerkgen. kerk. vereenigingen' vinden we het 'Liefdegesticht voor oude Mannen' - onder leiding van de Zusters van Liefde, vandaar - maar bijvoorbeeld ook de 'Maatschappij tot verzachting van het lot

van behoeftige kraamvrouwen en hunne pasgeboren kinderen'.

Interessant is ook te zien hoeveel (bestuurs)functies werden uitgeoefend door een zeer klein aantal mannen. Zo moet wethouder J. H. A. Diepen een invloedrijke heer zijn geweest: hij was onder meer voorzitter van de Kamer van Koophandel, zat in het Collegie van Zetters (voor de vaststelling van de belastingen), was president van de Commissie van toezicht op het Middelbaar Onderwijs, 'Schoolopziener' bij het Lager Onderwijs, lid van de Provinciale Staten, plaatsvervanger van de kantonrechter, kerkmeester-secretaris van de parochie St. Antonius (Korvel) en president van de Sociëteit Philharmonie. (En dan hebben we het nog niet over zijn directe familierelaties die in de textiel en de bankwereld actief waren). Ja, Tilburg was nog heel klein.

Het boekje roept bij de lezer ongetwijfeld vragen op. Best mogelijk dat deze of gene op zoek gaat naar het antwoord en straks te voorschijn komt met een nog niet geschreven stukje Tilburgse geschiedenis. Dat zou dan extra winst zijn.

JOEP ELJKENS

Adresboek van Tilburg
Fac simile-uitgave
De Schaduw, Antiquariaat en Uitgeverij
Prijs: f 12,50.